

Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri

Ideological Effect in the Production of News Discourse: Wikileaks News

İbrahim TORUK*
Rengim SİNE**

ÖZET

Medya çok karmaşık bir mücadele alanıdır. Bu alanda egemenler de, konumlarını sürdürmek ve bu konum için tehdit unsuru oluşturabilecek düşünceleri ortadan kaldırmak için medya aracılığıyla mücadele vermektedirler. Bir başka deyişle, medya bazı egemen söylemleri araçsallaştırarak ideolojik bir savaşın merkezi haline gelmektedir. Bu düşünce ekseninden yola çıkılarak egemen söylemlerin, haber dili içinde nasıl doğallaştırılarak sunulduğu ve statükonun sürdürülmesi yönündeki belirleyicileri ortaya çıkarmak için; Van Dijk haber söylem analizi temel alınarak, "Wikileaks" örneklemleri üzerinden Radikal ve Yeni Şafak gazeteleri incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

Wikileaks, ideoloji, haber, söylem analizi.

ABSTRACT

Media is a very complex battleground. In this field, sovereigns also wage a war through the media to maintain their positions and eliminate ideas that may threaten their positions. In other words, media is becoming the centrepiece of an ideological battle by instrumentalising certain discourses. In this framework, the dailies Radikal and Yeni Şafak were investigated using the "Wikileaks" documents as sample on the basis of Van Dijk's news discourse analysis in order to reveal how prevalent discourses are presented in a matter-of-fact form within the news language and to identify the determinants used for maintaining the status quo.

KEY WORDS

Wikileaks, ideology, news, discourse analysis.

* Doç. Dr., SÜ İletişim Fak. Gazetecilik Bölümü

** SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik ABD Doktora Öğrencisi

GİRİŞ

Farklılık politikaları üzerine kurulmuş dünyada her “ben”in karşısında bir “sen” yer almaktadır. Her şeyin “öteki”leştirildiği böyle bir sistem içerisinde kitle iletişim araçları da kendi “ben”leri üzerinden “öteki”leri inşa etmektedirler. Farklılık biçimlerini kapsayan bu ideolojik süreçte, bir takım kodlar işlenerek medya metinleri kurgulanır. Bu çerçevede haber metinlerinin temel ideolojik araçlar olduğu yönündeki eleştiriler, günümüzde sıklıkla tartışılan konular arasında gelmektedir. Gazetelerin, sahip olduğu ideolojik görüşler ekseninde haberleri yapılandırıldığını ve muhalif görüşleri ötekileştirdiğini savunan bu eleştirilerin temel sorunsalı; birincil görevi kamuoyunu bilgilendirmek olan gazetelerin, habercilikten çok bir takım partilerin yayın organı olma rolünü benimsedikleri düşüncesidir. Ne var ki bu kaygıların yersiz olduğunu söylemek güçtür. Bu bağlamda gazeteler ve gazetecilik mesleği günümüzde hakikat ve nesnellikten uzak olmaları bakımından eleştirilerek güvenilirliklerini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Haberlerde yer alan ideolojik kodların gün yüzüne çıkarılabilmesi için taşınan örtük anlamların incelenerek çözümlenmesi gerekmektedir. Genellikle söylem analizi yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışmalar bir takım yanlışlıkları dile getirmeleri açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca haberlerde işlenen örtük yorumları aydınlatmak için ideolojilerin söylemde kendilerini gösterme yollarının ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. Toplumsal gerçeklik ve medya gerçekliğinin yeniden üretilerek yapılandırıldığı ideolojik bir mücadele alanı olan haber metinlerinin olayları nasıl ele aldığı haber-hakikat ilişkisiyle de açıklanmaktadır. Gazeteler zaman zaman haberlerin inanırılığını ve anlamını güçlendirmek amacıyla içeriğinde hakikatten uzak bilgilere yer vermektedir. Zira haber-hakikat ilişkisi, çeşitli ideolojik süzgeçlerden geçerek oluşturulan haberleri tanımlamaktadır.

Haber, hakikat ve ideoloji ilişkisini sorun edinen bu çalışma, gazetelerde yayınlanan haberlerin ardındaki ideolojik belirlenimleri ortaya çıkarmak amacıyla, Van Dijk’in haber söylem analizini temel alarak; gazetelerin haberleri nasıl bir dille oluşturduklarını, İsviçre merkezli “Wikileaks internet sitesinde yayınlanan Amerika kaynaklı belgelerin Türk basınındaki görünümü” üzerinden tespit etmeyi amaçlamaktadır.

1. Kavram Olarak İdeoloji

İdeoloji ilk defa Destutt de Tracy tarafından, ahlak, ekonomi politik, fizik, matematiksel hesap alanlarını ve nihayetinde de, tümüyle politika alanını içeren, tüm insani entelektüel çevreye açıkça hükmetmek amacıyla, bir terminoloji ve entelektüel tasarı alanı olarak düşünülmüştür (akt: Fairclough ve Graham, 2003: 2002).

Özellikle ideolojiyi enine boyuna ele alan Marksist kuram, çoğunlukla ona düşünceler dizgesi, “yanlış bilinç” olarak göndermeler yapmıştır. Althusser’e göre ideoloji, üretim ilişkilerini, sınıflar arası ilişkileri, insanların dünyalarıyla olan ilişkilerini üretmek için işlevlere sahiptir. En önemli işlevi ise bireyi özne olarak, bir yerde, belli bir anlamda değişmez kılmaktır. Bu aynı zaman dilimi içinde bireyleri öznellikte donatmaktır ve onları kendisinin var olan çelişkili ilişkileri ve gücü ile toplumsal yapıya uymaya zorlamaktır. Kısaca ideoloji, içinde bireylerin üretildiği ve kendilerinin toplumsal yapıya uyumunu üreten bir uygulamadır (Coward ve Ellis, 2008: 74-79). Raymond Williams (1990: 48), marksizmde ideoloji kavramının en sık karşılaşılan üç anlamını şöyle tanımlamaktadır:

- 1- Belirli bir sınıf ya da gruba özgü inançlar dizgesi,
- 2- Gerçek ya da bilimsel bilginin karşıtı olan düşsel inanç –yanlış düşünceler ya da yanlış bilinç- dizgeleri,
- 3- Anlam ve düşünce üretimin genel süreci.

Bütün bu farklı “ideoloji” kullanımları marksizmin gelişimi içerisinde geçerliliğini sürdürmüştür. Bu anlamda, ideolojinin tek bir tanımını yapmak mümkün değildir. Farklı kavramsal anlamlarla yapılandırılan ideoloji kelimesi bütün okunması gereken bir metindir. Bu noktada ideoloji söylemle ilgili bir meseledir. İdeoloji, belli insan özneleri arasında, dilin belirli etkiler yaratmak amacıyla fiilen nasıl kullanıldığıyla ilgili bir şeydir (Eagleton, 2005: 28). Farklılıkları ne olursa olsun tüm ideoloji kuramları, ideolojinin sınıf tahakkümünü sürdürmeye çalıştığı konusunda hemfikirdirler; farklılıklar bu tahakkümün sürdürülme biçiminde, etkililik derecesinde ve karşılaştığı dirençlerin kapsamında yatmaktadır (Fiske, 2003: 226).

İdeolojik olarak kuşatılmış söylemsel pratikler mümkün olduğunca güç ilişkilerinin sürdürülmesi ve altının oyulmasına katkıda bulunurlar. İktidar ilişkileri, esas olarak herhangi bir tür söylemdeki, hatta bilimsel ve kuramsal söylemlerdeki, söylemsel pratikler tarafından etkilenebilirler (Fairclough, 2003:

170). Başka bir deyişle ideoloji üreten bir bilgi, hakikatin karşıtı olan bir bilgi, baskı altında tutan ve hükmeden bir bilgidir. Terim böylece sistematik bir şekilde üretime, özellikle sınıfsal özneler tarafından üretime bağlanabilir. İdeoloji neden ve sonuç arasında bir yer tutar –ideoloji üretir, ama yalnızca kendisini önceleyen bir dizi maddi ilişki tarafından üretildiği sürece üretir (Sholle, 2005: 256).

Öte yandan, bir metnin ideolojik olup olmadığına, söz konusu metni söylesel bağlamından kopartılmış bir halde inceleyerek karar vermek mümkün değildir. İdeoloji, bir ifadenin içerdiği dilsel özelliklerden çok kimin kime hangi amaçlarla ne söylediğiyle ilgili bir meseledir (Eagleton, 2005: 28). Aynı zamanda, ideoloji kavramı kitle iletişim araçlarında da yoğun olarak kullanılmaktadır.

2. Medyanın İdeolojik Boyutu

Eleştirel yaklaşımın temel sorunsalları arasında yer alan ideoloji konusu “medyanın ideolojik bir güç olduğu” gibi bir kabulden hareket eder. Zira bu düşünce ekseninde toplumda birleştirici ve bütünleştirici bir güç olarak kabul gören ideolojiyi yaymadaki en önemli araçlardan birinin medya olduğu fikri süregelmektedir. Bu düşünceler göz önünde bulundurulduğunda, ideolojik düzeyde özellikle, medyanın toplumdaki güçlü çıkar gruplarının uzantıları olarak işlev gördüğü ve egemen ideolojinin¹ yeniden üretiminde ve denetim sisteminin sürdürülmesinde etkin bir rol oynadığı görüşü hüküm sürmektedir (Shoemaker ve Reese, 2002: 127).

Stuart Hall’un sözleriyle medyaya ideolojik gücünü veren şey, durum “tanımı” yapma yeteneğidir. Medya tarafından yapılan durum tanımları, eleştirel bakış açısıyla “ideolojinin inşası” ifadesiyle nitelendirilmektedir. Zira Hall, medyanın ideolojik rolü bağlamında iki noktayı vurgular. Kitle iletişim araçları a) Grupların ve sınıfların öbür gruplara ve sınıflara ilişkin bir hayat, anlam, pratik ve değer ‘imgesi’ inşa etmelerinin temelini sağlamaktan, b) Çağdaş sermaye ve üretim koşulları altında daha karmaşık hale gelen ve bölük pörçük parçalardan oluşan toplumsal totalitenin çoğulcu bir ‘bütün’ olarak kavranabilmesi için gereken imgeleri, temsilleri ve düşünceleri sağlamaktan, giderek daha çok sorunlu hale gelmektedir (akt: Dursun, 2001: 38). Hall’un ideoloji anlayışının şekillenmesinde Gramsci’nin hegemonya tanımlamasının büyük etkisi vardır.

¹ Ünsal Oskay (2000: 287) egemen ideolojiyi, kişileri toplum yapısı neyin nasıl yapılmasını istiyorsa onları öyle yapılmasına yönelten toplumsal, siyasal üst ben –süper egosu- olarak tanımlar.

Gramsci'nin hegemonya kuramına göre kitle iletişim araçları yönetici seçkinlerin zenginliklerini, güçlerini ve konumlarını sürdürmekte kullandıkları araçlardır. Bu araçlar gerekli öğeleri bireylerin bilincine, başka türlü orada asla yer almayacak şekilde öylesine yerleştirirler ki bilinç, onları asla reddetmez. Medya endüstrisinin sahipleri ve yöneticileri kendilerine yakın gelen fikirleri, tonlamaları ve içeriği diğer toplumsal gruplardan çok daha kolay üretmekte ve yeniden üretebilmektedir. Çünkü onlar toplumsallaşma kurumlarının anahtarını ellerinde tutmaktadır. Böylece onların bakış açıları kamusal alanda sürekliliğe ve yerleşikliğe sahiptir (akt: Lull, 2001: 52-53). Bu çerçevede hegemonya kavramı, medyanın ideolojik bir aygıt olarak kavranmasından çok, iktidar sahiplerinin ideolojilerinin kültürel pratiklerin dolayımı ile toplumsal rızaya dönüştürüldüğü bir araç olarak ele alınmasına dayanmaktadır (İnal, 1996: 62).

Öte yandan ideoloji, Glasgow Grubu'nun kitle iletişimi üzerine çalışmalarında da önemli yer teşkil etmiştir. Medyanın yanlılığı, kötü haberler ve iyi haberler gibi çalışmalarda ideolojiyi sorgulayan Glasgow Üniversitesi Medya Grubu (GUMG), ayrıca nesnellik unsuruna gönderme yaparak ideolojiyi tartışmıştır. Haberlerin tutarlı bir ideolojiyi yeniden ürettiğini yaptığı çalışmalarda savunan grup bu doğrultuda haberlerin, tarafsız, nesnel, yansız haberciliğin ürünleri olmadığını; belli sınıfsal önvarsayılara dayandığını fikrini benimsemektedir (Stevenson, 2008: 54-61). Bu bağlamda kitle iletişim araçları sözde seçim olanağıyla, yarattığı yapay gereksinimler ve yapay temsillerle ve eleştirel aklın ortadan kalkmasıyla bireyin toplumsal bütünleşmesini sağlamaktadır (Timisi, 2003: 58).

Medya ve ideoloji ilişkisinin ele alındığı eleştirel çalışmalarda, haber üretim süreçlerinde ideolojinin yeniden inşası önemli bir sorunsal olarak kabul görmektedir. Haber yapılanmalarının ideolojik düşünceler ekseninde kurgulandığını savunan bu görüşlere göre; meşrulaştırma politikalarıyla gerçekleştirilen ideolojik inşaa süreci, haber metninin, eşitlikçi, adil, akılcı, dolayısıyla da desteklenmeye değer olduğunu gösterme çabasıdır (Çulhaoğlu, 1998: 44). Böyle bir ortamda haberler, dilsel pratikler yoluyla desteklenip üretilmekte ve temsil edilmektedir. İdeolojinin dil içine serpiştirildiği metinlerin en önemli görüngülerinden olan haber metninin bir söylem alanı olarak çözümlenebilmesi için, haber dilini oluşturan geleneksel habercilik nosyonları bazında da değerlendirilmesi gerekmektedir.

3. Haber Değerlendirme Unsurları

Genel bir tanımla haber, "Bir olay, bir olgu üzerine edinilen, iletişim ya da yayın organlarıyla verilen bilgidir (Yüksel ve Gürcan, 2001: 57)." Schlapp'a göre (2000: 17); Haber, "güncel ve ilginç bir olayın, nesnel ve gerçeğe uygun bir biçimde sunulması" şeklinde de tanımlanabilir. Eş deyişle haber, okuyucu, dinleyici ve izleyici için öncelikle yeni gerçeklerle ilgili doğru ve anlaşılır bilgilerdir (Scheneier ve Reue, 2000: 40).

Öte yandan haber genellikle bir fikre, soruna ve olaya dayanmaktadır. Bunlar haberin hammaddesini oluşturur. Olaylar, fikirler, sorunlar ya hikâyeye edilerek ya da özetlenerek haber yapılır. Bu işlem sırasında üzerinde önemle durulması gereken en önemli nokta haber yapılırken olayın, sorunun, fikrin esas çerçevesi içine oturtulup kurgulanmasıdır (Rigel, 2000: 180). Zira kimi zaman haber doğrudan tanımlanmak yerine bir takım önemli habercilik kurallarından söz edilerek açıklanma yoluna gidilmiştir. Kitle iletişim araçları yetkililerinin, eylem ya da söylemlerin üretimi, biçimlendirilmesi ve yayımlanması sırasında kullandıkları profesyonel kodlar (Girgin, 2000: 79), şeklinde tanımlanan bu kuralların başını "nesnellik" ilkesi çekmektedir. Nesnellik ilkesi, tarafsızlık ve dengelilik anlayışı, haberin yorumdan ayrılmasının gerekliliği gazeteciliğin temel doğrularını oluşturmaktadır (İnal, 1996: 21).

Bu anlamda haber, doğru ve gerçeğe en yakın bilgi demektir. O halde bir haberin yansız olması beklenmektedir. Ancak pek çok olayda doğrunun ya da gerçeğe en yakın olanın aktarılması süreci karmaşık bağlantıları içinde barındırır. Özellikle Marksist eleştirel yaklaşımlar haberin nesnel olamayacağı vurgusunu öne çıkarmaktadır. Buna göre; medyada yayımlanmak amacıyla seçilen bir haberin türü, dili, üslubu, söylemi, formatı ve takdim biçimi hiçbir rastlantıya yer vermeyecek bir şekilde medya uzmanlarınca titizlikle belirlenmektedir. Aynı zamanda haber içeriğindeki her kavram, deyim ve ifade gazetecilerin bilinçaltında yatan ideolojik çerçevelerine ve sınıflandırma kalıplarına dayanmaktadır (Toruk, 2008: 183-184).

Haber en verimli şekilde değerlendirmenin yollarından biri de onu söylem olarak kabul etmektir. Söylemin doğru bir gerçekliği yansıtma zorunluluğu yoktur ama kendisine özgü bir dünya oluşturur. Bir başka deyişle, haberler gerçeklerden daha fazlasını sunmaktadırlar. Haber öyküleri bir şeyi olduğu değil fakat onun ne anlama geldiğini hakkında bilgi verir. Bu nedenle diyebiliriz ki haber, okuyucusu tarafından tanınabilen ve kendine özgü sembolleri olan söylemsel anlatının belirli çeşididir (Atabek, 1992: 345). Haberi bir söylem olarak

kabul etmek, haberin diline duyarlı bir anlamlandırma sürecini beraberinde getirmesinin yanı sıra haber üreten kuruluşların örgütsel dinamikleri içinde ve profesyonel gazetecilik normları² dolayımı ile yapılan haber metinlerini, güç-iktidar sahibi kişi ve kurumların söylemlerinin kurulduğu bir anlatı olarak incelemeyi gerektirmektedir (İnal, 1996: 23).

Haber ve Söylem Analizi

İnsanlar kendi düşüncelerini oluşturmak ve değiştirmek için kişilerarası söylemler de dahil olmak üzere çok çeşitli söylemlerden ve bunlardan türetilen enformasyonlardan yararlanır. Oysa söylem tiplerini, başlıkları, enformasyon miktarını, argümanların seçimini ya da sansür edilmesini ve retorik işlemlerin doğasını belirleyen sembolik seçkinler ve onların söylemidir (Dijk, 2005: 320-325). Eş deyişle uygulayıcının kullandığı dilin kültürel ve toplumsal bağlamda ele alınması, metnin söylemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda söylem, metnin dünyaya bakış açısı ve onu yorumlama biçimi olarak tanımlanabilir (Arık, 2006: 49).

Öte yandan, söylem bir dil pratiğidir. İdeoloji ise toplumsal oluşum olarak ancak dil ile ortaya çıkabilmesi ancak dilde anlatım bulması nedeniyle söylem ile doğrudan ilişkilidir (İlgın, 2003: 293). Bir başka deyişle dil ideolojinin maddi biçimidir ve dil ideoloji tarafından kuşatılmıştır (Fairclough, 2003: 158). Kısaca ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Bir süreç olarak söylem, anlatım ve konuşma eylemlerinin içsel kurallarıyla düzenlenir. Söylemin kendi içsel kuralları, söylem düzenlerini oluşturur; söylem, düzenlenmiş/seçilmiş söylemlerin bir araya gelmesidir (Sözen, 1999: 20).

Van Dijk'a göre haberler de seçmeci kaynak kullanımı, tek düze haber temposu ve haber başlığının seçimi yoluyla toplumsal iktidarın içinde kurulduğu ve yeniden üretildiği metinlerdir (Keskin, 2004: 392). Bu bağlamda haber üretimi, olayların yanlı ya da yansız olmasının aksine söylem sürecinin bir formudur. Genelde haberler görgü tanıklarının ifadelerinden, diğer medya kuruluşları ve ajanslardan gelen bilgilerden oluşmaktadırlar. Böylelikle haberin yapılması süreci, genellikle mevcut söylemlerin yeniden üretilmesidir (Dijk, 1988: 19-

² İnal (1996: 24), Van Dijk'ın belirttiği profesyonellik ilkelerini şöyle özetlemektedir: "Haber dili birinci tekil şahıs dili olamaz, asla açık bir kişisel yorum içeremez. Haber nesnel bir dille olayı anlatmalıdır. Haber kaynaklarının görüşlerini aktarmalıdır. Haber tüm tarafların görüşlerine yer vermelidir. Haberi yazan mutlaka tarafsız olmalıdır."

20). Yani haberin söylemi, toplum içinde var olan egemen söylemlerin bir ürünüdür (Toruk, 2008: 167).

Kısaca söylemek gerekirse, medyada neyin haber olacağıının, nasıl yorumlanacağıının ve anlatılacağıının tamamen değer yargıları tarafından belirlenmektedir. Haberler, kişisel önyargılar, çıkarlar ve siyasal tercihlerce yapılır. Bu da, gerçeklerin doğru bir biçimde aktarılmamasına ve çarpıtılmasına neden olmaktadır (Çaplı, 2002: 81). Bu süreçlerin incelenmesinde ise söylem analizi metodu kullanılmaktadır.

Van Dijk'a göre, söylem analizi, dile ve dilin kullanımına dair teorik ve yöntemsel bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu anlamda çözümlemenin konusunu oluşturan söylemler; metinler, mesajlar, konuşmalar, diyaloglar ve haberleşmeler tarafından belirlenmektedir (Dijk, 1988: 24). Van Dijk, haberi bir söylem olarak ele alır, çünkü haberin içinde yeniden üretildiği toplumsal formasyon ve söylemsel formasyonun sorgulanması gerekir. Haberi söylem olarak ele almak ve çözümlemek, haberi hazırlandığı süreçlerden ve toplumsal yapı içinde oluşan güç/iktidar ilişkilerinden koparmadan incelemek demektir. Söylem analizi metinlerin oluştuğu bağlama yönelik bir inceleme biçimidir (Kula, 2002: 191).

Söylem analizi, metin yapılarını incelemekle sınırlı kalmaz; anlamlar, fikirler ve ideolojiler de açığa çıkarılmaya çalışılır. Bu bilişsel yaklaşım, olay hakkında metnin sahip olmadığı fakat dil kullanıcılarının zihinsel sürecine ilişkin anlamları gösterir (Sözen, 1999: 42). İdeolojiler, kendilerini dil ile ifade edip biçimlendirirler. Dili kullananların seçtikleri sözcükler, sözcük öbekleri, konuşma biçimi, anlatımı ve hatta cümle kurma yetileri, söylemin oluşmasında çok büyük etken olduklarından, dilin kullanımıyla söylem oluşur (İnceoğlu ve Çomak, 2009: 35).

Öte yandan Michel Foucault da çeşitli metinlerin nasıl bir araya gelerek belli bir bakış açısını ve bir söylemi oluşturduğu üzerine odaklanır ve söylemin bir dil olarak inşa edildiğini kabul eder (Philip, 1997: 91-95). Bu bağlamda söylem analizi, insanların dil ile ne yaptıkları sorusuyla ilgilenir ve bu noktada farklılıkları keşfeder. Bir söylem içerisinde dönüşen, değişime uğrayan bilgi yapılarını incelemeye alır (Sözen, 1999: 85). Sözcük ve tümcelerin tonlama ve vurgusu; sayfa düzeni, genişliği ve yazı karakteri, gibi yapıların yaratabileceği etki gibi anlamları çarpıcı hale getirebilir. Sözdizimsel yapılar tanımı gereği sözcükler, tümcecikler ve tümceler hiyerarşisi ve düzeniyle ilgilidir ve bu nedenle belirli eylemlerin failliği ve sorumluluğu gibi bir takım anlamları vurgulayabilirler. Bu

yapılar öyle şekilde kurgulanabilir ki; yapılandırdıkları ideolojik anlamları vurgular ya da vurgulamaz (Van Dijk, 2003: 111). Öte yandan bu yapıların kurgusunun yayın organlarına göre değişkenlik göstermesi, farklı ideolojik duruşa sahip gazetelerde yer alan haberlerin farklılık gösterip göstermediği sorgulamasına kapılarını açmaktadır.

4. Wikileaks Belgelerine İlişkin Söylem Analizi

4.1. Analiz Edilecek Sorunsal

Dünyada ve Türkiye’de oldukça büyük yankı uyandıran Wikileaks, kaynaklarının gizliliğini koruyarak hükümetlerin ve diğer organizasyonların hassas belgelerini yayınlayan, İsveç merkezli bir uluslararası organizasyondur. Çinli muhaliflerinin yanı sıra, ABD, Tayvan, Avrupa ve Avustralya ve Güney Afrikalı gazeteciler, matematikçiler ve şirket teknologları tarafından kurulduğu belirtilen Wikileaks organizasyonunun görünen yüzü, Avustralyalı gazeteci ve internet aktivisti Julian Assange’dır.

Kuruluşundan bir yıl sonra, 1,2 milyondan fazla doküman yayınlayan Wikileaks 26 Temmuz 2010’da Amerikan ordusunun 2004-2009 yılları arasında Afganistan Savaşı’nda tutmuş olduğu 92.000 belgeyi The Guardian, The New York Times ve Der Spiegel gibi önemli gazetelerle birlikte açıklamıştır. Wikileaks’in 29 Kasım 2010’da yayınladığı diplomatik belgeler ise dünya çapında ses getirdiği gibi ülkemizde de gündemde önemli ölçüde yer edinmiştir. Önemli hükümet yetkilileriyle ilgili ciddi iddiaların bulunduğu bu belgeler, gazetelerin ideolojik yönelimi doğrultusunda yeniden kurgulanarak bir mücadele aracı haline gelmiştir.

4.2. Yöntem

Bu çalışmada Wikileaks belgeleri ile ilgili haberlerin basında nasıl verildiğini göstermek, haber dili- söylem ilişkisini ortaya koymak amacıyla Van Dijk’in haber söylem analizi metodu tercih edilmiştir. Söylem analizi, haber metnini bütünlüğü içinde, bağlamından koparmadan incelemeye yönelik bir tekniktir. Var olan iktidar ilişkilerinin ve toplumda yer alan önyargıların söylem içinde nasıl kurulduğunu açıklamaya yönelirken bu ilişkilerin eleştirilmemesinden yola çıkar (İnal, 1996: 96). Öte yandan kaynaklarla bağlantı, mülakatlar, sunumlar, alıntılar, egemen konu başlıkları, çağrışımlar, haber yazma üslubu gibi unsurları, birçok toplumsal ve ideolojik konumu içinde taşır ve dolayısıyla haber üretiminin örtülü bir yanlılık taşımasına yol açar (akt: Şeker, 2003: 104).

Söylem analizinde metinler makro ve mikro yapılara ayrılırlar. Makro yapılar, haber başlıkları, alt başlıklar, haber spotları, haber girişleri, haberde hangi temaların birbirlerini izlediğinin ortaya çıkarılmasını amaçlayan tematik yapı ve bu temaların şematik yapılarından oluşur (Arık, 2009: 248). Metnin ses, sözcük, cümle yapısı ve anlamlarını kapsayan mikro yapıda ise söylem stili ele alınmakta ve aynı konunun farklı bir biçimde nasıl dile getirildiği üzerinde durulmaktadır (Devran, 2010: 65). Bu amaçla, sentaktik (sözdizimsel) uyum, kelime (lexical) seçimleri ve haberin retorikliği incelenir. (Şeker, 2003: 105).

4.3. Bulgular

Wikileaks'in Türkiye'ye ilişkin belgeleri 29 Kasım 2010'da sunduğu tarihten bir sonraki gün olan 30 Kasım 2010 ve 6 Aralık 2010 tarihleri arasındaki Radikal ve Yeni Şafak gazeteleri örneklem olarak ele alınmıştır. Farklı ideolojik duruşu olan bu gazetelerden Radikal merkez solu temsilen, Yeni Şafak İslami sağ ideolojiyi temsilen seçilmiştir.

Çalışmanın yapıldığı süre boyunca gazetelerde, Wikileaks belgeleriyle ilgili pek çok haber yayınlanmıştır. Ancak bu haberler oldukça uzun ve birbiri içine geçmiş, kimi zaman birbirinin devamı olarak bir ya da iki paragraftan oluştuğuları için, bazı haberler tek bir haber analizi içinde incelenmiştir. Gazetelerin incelendiği bir haftalık zaman diliminde, Radikal gazetesinde 18 Yeni Şafak gazetesinde 19 haber olmak suretiyle toplam 37 haber, Van Dijk söylem analizinde yer alan kurallar çerçevesinde tek tek incelenmiştir.

4.3.1. Radikal Gazetesinde Yayınlanan Haberlerin Söylem Analizi

Radikal gazetesinde Wikileaks belgelerinin açıklandığı günden bir sonraki gün olan 30 Kasım 2010 tarihinde, konuyla ilgili toplam 4 haber yayınlanmıştır. "Kılıçdaroğlu Başbakan'dan açıklama bekliyor" başlıklı haber, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun Wikileaks belgelerindeki Başbakan Erdoğan'a ilişkin iddialarla ilgili açıklamalarını konu edinmiştir. Tematik açıdan haberde ön plana çıkan anlam, Kılıçdaroğlu'nun, Wikileaks belgelerinde yer alan Başbakan Erdoğan'ın İsviçre bankalarında 8 ayrı hesabı olduğu yönündeki iddialara, net bir açıklama istemesidir. Şematik açıdan incelendiğinde, spotta yer alan ifadelerle haber ana metni özetlenmiştir. Haberin durum kısmı birincil tanımlayıcıların ifadelerinden oluşmaktadır. Metin içerisinde muhabirin yorumuna rastlanmamıştır. Ancak Kılıçdaroğlu'nun ifadelerinde yer alan, "iddiaları yabana atılır bulmadıkları" gibi bazı ifadeler tırnak içinde kullanılarak haberin retorikliği güçlendirilmiştir. Zira Van Dijk'ın haber söylem analizinde, tırnak içinde yapılan alıntılar muhabirin yorum katmaksızın olayı yorumlamış olduğunun gös-

tergesidir. Bu bağlamda haber, yazım kuralları açısından nesnel olarak görünse de, tırnak içinde verilen alıntılar Kılıçdaroğlu'nun ifadelerine katılım yönünde örtük bir yorumun göstergesidir.

Aynı gün gazetede Wikileaks belgeleriyle ilgili yayınlanan bir başka haber ise "AKP'yi tanıyoruz, dış kaynağa ihtiyacımız yok" başlığıyla verilmiştir. Haberin spotunda ana metin özetlenmekte, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin, Wikileaks'te yayınlanan belgelere dayanarak AKP hakkında hüküm veremeyeceğine yönelik açıklamaları yer almaktadır. Haberde alt başlık ve üst başlık kullanılmamıştır. Başlık ve spotta "Bahçeli'nin yabancı bir siteye dayanarak Ak Parti hakkında hüküm vermeyeceği" tematik açıdan ön plana çıkarılmıştır. Haberin arka plan bilgisi ise "AKP'nin yanlış politikaları ve hatalarının neredeyse ihanete vardığı" ifadesidir. Haberin ana metni yorumdan uzak bir dille Bahçeli'nin konuyla ilgili açıklamalarından oluşmaktadır. Ancak başlığın da göz önünde bulundurulduğu takdirde, retoriğin mecaz gibi anlambilimsel işlemler üzerine kurularak haberin inandırıcılığının artırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

Gazetenin aynı nüshasında yer alan bir başka haberde, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Wikileaks belgeleriyle ilgili değerlendirmelerine yer verilmiştir. "Gül: Diplomatik dedikodular, dostluklarımız etkilenmez" başlığıyla verilen haberde alt başlık ve üst başlık kullanılmamıştır. Haber makro çözümlemenin bir ayağı olan tematik açıdan incelendiğinde, "Gül'ün, Türkiye ile ilgili söylenenleri Türkiye'de bulunan kişilerin kendi değerlendirmeleri olarak görmesi" ön plana çıkarılan temadır. Haber ana metninde ise belgelerin ülke politikalarını olumsuz etkilemeyeceği vurgulanmıştır. Ana metnin tamamen durumdan oluştuğu bu haberin yazımında profesyonel nesnellik ihlallerine rastlanmamıştır. Gazete bu haberde sadece aktaran rolündedir.

Aynı gün "Wikileaks'e SIZAN belgeler için ne diyorsunuz sayın başbakan?" başlığıyla verilen haberde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın "Etekteki taşlar dökülsün" şeklindeki açıklaması tematik açıdan ön plana çıkarılmıştır. Haberde tematik açıdan dikkat çeken bir diğer özellik ise haber ana metni ve başlık uyumsuzluğudur. Ana metin ülke dışı siyasi ilişkilerden oluşurken, haberin başlığında duyurulan Başbakan'ın Wikileaks belgelerine ilişkin açıklamaları "Wikileaks açıklaması" ara başlığıyla tek bir paragraftan verilmiştir. Bu bağlamda başlık- metin ilişkisinin ihlal edildiğini söylemek mümkündür. Öte yandan haber metninde, Başbakan Erdoğan'ın belgelerde bahsi geçen bilgilerin doğruluğunun şüpheli olduğu yönündeki açıklamalarına karşın haberin başlığında "sızmak" ifadesinin büyük harflerle öne çıkarılması, muhabir veya editör-

rün Başbakan'ın açıklamalarına katılmadığı okuyuculara hissettirmeye çalışılmaktadır.

1 Aralık 2010 tarihli Radikal'de Wikileaks belgeleriyle ilgili 4 haber yayınlanmıştır. "Kılıçdaroğlu'ndan Erdoğan'a Wikileaks yanıtı" başlıklı haberde Başbakan Erdoğan'ın belgelerde İsviçre bankalarında hesabı bulunduğu iddialarına ilişkin açıklamalarına yönelik CHP lideri Kılıçdaroğlu'nun yaptığı değerlendirmeler yer almaktadır. Haberde üst başlık ve alt başlık kullanılmamakta, spotta ise haber metni özetlenmektedir. Tematik açıdan ise haberde ön plana çıkarılan anlam, "Kılıçdaroğlu'nun, Başbakan'dan Wikileaks belgeleri konusunda açıklama yapması gerektiği aksi halde iddiaların altında kalacağı" yönündeki sözleridir. Tamamen birincil tanımlayıcıların ifadelerinden oluşan haberde, muhabirin öznel yorumuna rastlanmamaktadır. Ancak "Sakin güç" rumuzunu kullanan Kılıçdaroğlu'nun, Wikileaks belgelerindeki Başbakan'la ilgili iddialara yönelik yaptığı değerlendirmeler "Sakin Güçten Mesaj Var!" ara başlığıyla verilmiştir. Bu ifadeye yer alan ünlemin haberin inandırıcılığını artırmak için kullanıldığını söylemek mümkündür. Zira Başbakan'ın İsviçre bankalarında hesabı olmadığına dair belge alması gerektiği yönündeki ana fikir, gazetenin CHP ile yakınlığının göstergesidir.

Radikal aynı gün belgelerle ilgili "CHP Wikileaks birimi çalışmaya başladı: TÜPRAŞ'ı gündeme getirdiler" şeklinde başlıklandırılan bir başka habere yer vermiştir. Spotta İzleme Birimi Başkanı CHP Genel Başkan Yardımcısı Oğuz Oyan'ın, "Başbakan Erdoğan'ın belgelerde kendisini hedef alan iddialara açıklama getiremediği ve medyayı tehdit ettiği" ifadeleri yer almıştır. Haberde üst başlık ve alt başlık kullanılmamıştır. Haberin başlık ve spotu ana metinle uyumludur. Makro çözümlemenin bir ayağı olan tematik inceleme açısından bakıldığında başlık ve spotta "Başbakan'ın Wikileaks belgelerinde yer alan kendisi aleyhindeki iddialara cevap veremediği için üstünü örtmeye çalıştığı ve CHP'nin ise buna izin vermeyeceği" temasının öne çıkarıldığı gözlenmektedir. Haber metni durum bilgilerinden oluşmaktadır. Haberin yazımında profesyonellik ihlallerine rastlanmamıştır. Ancak haber okunduğunda hükümet aleyhine bir yanlılık taşıdığı gözlenmektedir.

Aynı gün gazetede Başbakan'ın Wikileaks belgelerindeki kendisiyle ilgili iddialara verdiği cevapları konu edinen bir başka habere yer verilmiştir. Haberin başlığı "Başbakan'a göre Wikileaks belgelerine bakıp MANŞET ATANLAR DA ALÇAK" şeklindedir. Tematik açıdan "Başbakan'ın Wikileaks belgelerinde yer alan kendisine ilişkin iddiaların muhalefet partileri ve basın tarafından kullanımına ilişkin verdiği tepkilerin sertliği" haberde ön plana çıkarılan anlamdır.

Başbakan'ın belgelere ilişkin yaptığı konuşma, belgelerde yer alan birçok iddiayı kapsamaktadır. Ancak muhalefet ve basından söz ederken kullandığı “alçak” ibaresi öne çıkarılarak, diğer temalar üzerinde egemenlik kurması sağlanmıştır. Haber yazımı itibariyle yorum taşımamaktadır. Buna karşın, ana metnin içinden çıkarılan başlık ve bu başlıkta kullanılan bazı ifadelerin büyük harfle kullanılması editoryal bir yanlılığın göstergesidir.

1 Aralık 2010 tarihli Radikal'de Wikileaks belgelerine ilişkin bir başka haber ise AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Çelik'in açıklamalarından oluşmaktadır. “Çelik Wikileaks belgelerinden övünç kaynağı çıkarttı” başlığıyla verilen haberde üst başlık ve alt başlık kullanılmamıştır. Haberin spotunda haber metninde yer alan, Çelik'in belgelerde yer alan bilgilerin Türkiye'nin dış politikalarını etkilemeyeceğine yönelik yaptığı konuşmaları özetlenmiştir. Başlığa çıkarılan bilgi ise çıkarım cümlesidir. Tematik açıdan incelendiğinde, Çelik'in yaptığı açıklamalar içerisinden “Wikileaks belgelerine nicelik açısından bakıldığında Türkiye hakkında çok sayıda bilgi bulunmasının, etkin dış politikanın göstergesi olduğu” değerlendirmesi ön plana çıkarılan anlamdır. Aynı zamanda bu bilgiden oluşan çıkarım cümlesinin haberin başlığına taşındığı da göz önünde bulundurulduğunda, okuyucunun haberi nasıl algılaması gerektiğinin etkilenmek istendiği söylenebilir.

2 Aralık 2010 tarihli Radikal'de Wikileaks belgelerine ilişkin 3 haber yayınlanmıştır. Gazetenin birinci sayfasından verilen habere “Elçiye dava talimatı” başlığı atılmıştır. Birinci sayfadan duyurulan bu haberin iç sayfada yer alan devamında atılan başlık ise “Erdoğan'dan Edelman'a dava hazırlığı” şeklindedir. Haberde üst başlık ve alt başlık yer almamaktadır. Spotta ise Başbakan'ın muhalefete ve medyaya yönelik açıklamaları özetlenmiştir. Haber ana metnini Başbakan'ın Wikileaks belgelerine ilişkin yaptığı açıklamalar oluşturmaktadır. Tematik açıdan başlığa çıkarılan bilgi haberin sonunda ara başlık atılarak kısa bir paragraf şeklinde verilmiştir. Bu bağlamda tematik açıdan Başbakan'ın dönemin ABD Büyükelçisi Eric Edelman'a dava açmak için verdiği talimat öne çıkarılarak diğer temalar üzerinde egemenlik kurması sağlanmıştır. Aynı zamanda başlık ana haber metniyle uyumlu değildir. Bu anlamda haberde profesyonel gazetecilik normları ihlal edildiğini söylemek mümkündür.

Aynı gün gazete yer alan bir başka haberde yabancı gazetelerin Başbakan Erdoğan'ın Wikileaks belgeleri hakkındaki iddialara gösterdiği tepkiyi nasıl değerlendirdiklerine yer verilmiştir. “Öfke mi, seçim yatırımı mı?.. Başbakan'ın Wikileaks tepkisi dünya mediasında” başlığıyla verilen haberde üst başlık ve alt başlık kullanılmamıştır. Tematik olarak incelendiğinde haberde, LA Times,

Guardian gibi çeşitli yabancı gazetelerin, Türkiye gündeminde yer alan Wikileaks belgelerindeki iddialara yönelik yaptığı haberlere yer verilmiştir. Ancak haberin sonunda “Hukuka Başvurma Kararının Arkasında Seçim Öncesi İç Siyaset Var” ara başlığıyla verilen iki kısa paragraflık metin tematik açıdan ön plana çıkarılmıştır. Böylelikle gazetenin kendi ideolojisi doğrultusunda, bu bilginin diğer bilgiler üzerinde egemenlik kurmasını amaçladığı söylenebilir. Zira haber okunduğunda, AK Partinin Wikileaks belgelerine yönelik yapılan iddiaları hukuka taşımamasının seçim yatırımı olduğu anlamı çıkmaktadır.

Gazetenin aynı nüshasında Wikileaks belgeleriyle ilgili “Kurtulmuş: Belgeler ciddiye alınmalı” başlığıyla bir başka habere yer verilmiştir. Haberin spotunda HAS Parti Genel Başkanı Numan Kurtulmuş’un ortaya çıkan belgelerdeki iddiaların ciddiye alınması gerektiği açıklamaları özetlenmiştir. Tematik açıdan ise Kurtulmuş’un “Belgelerin bağırıp çağırarak örtülmesinden yana olmadığı” şeklindeki iktidarı hedefleyen sözleri ön plana çıkarılmıştır. Haberde profesyonel yazım kurallarının ihlaline rastlanmamaktadır. Haberin durum kısmı tamamen birincil tanımlayıcı ifadelerinden oluşmuştur. Açıklamadan oluşan bu haberde yorum içeren cümlelere rastlanmamaktadır. Gazete sadece aktaran rolündedir.

3 Aralık 2010 tarihli Radikal’de Wikileaks belgelerini konu edinen 2 haber yer almaktadır. “AKP’ye göre Wikileaks belgelerinde suç unsuru yok” başlıklı haber, MYK toplantısında değerlendirilen belgelerden oluşmaktadır. Haberin spotunda ana haber metni özetlenmiştir. Haberin tematik yapısı incelendiğinde, başlıktaki “yayınlanan belgelerde suç unsuru olmadığı” temasının diğer bilgilere egemenlik kurduğu gözlenmektedir. Haberin ana metni durum içeren bilgiler ve bazı yorum cümlelerinden oluşmaktadır. AK Partinin belgelere yönelik tutumları haberde “bekle gör” politikası şeklinde yorumlanmıştır. Bu ifade retorik bağlamında incelendiğinde haberin anlatımını güçlendirmek için kullanıldığı söylenebilir. AK Parti’nin belgelere ilişkin bir hukuki süreci başlatamaya çağını konu edinen haber, meslek ilkeleri bakımından nesnel görünmektedir.

Aynı gün gazetede “Wikileaks olayı en çok İsrail’in işine yarıyor” başlığıyla verilen haberde İçişleri Bakanı Beşir Atalay’ın açıklamaları yer almaktadır. Haberin spotunda açıklanan belgelerin en çok İsrail’in işine yaradığı iddiasını savunanlara Atalay’ın da katıldığı bilgisi yer almaktadır. Tematik olarak başlık ve spotta öne çıkarılan belgelerin İsrail’in işine yaradığı ifadesi haberin ana metninde yer almamaktadır. Atalay’ın Wikileaks’e ilişkin yaptığı konuşma belgelerinde bahsi geçen birçok konuyu kapsamaktadır. Ancak İsrail’e ilişkin herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır. Bu anlamda başlık ve spotun haber metniyle

uyumlu olmasını gerektiren profesyonel normlar ihlal edilmiştir. Birincil tanımlayıcının görüşlerinin aktarıldığı ana metinde yorum içeren ifadeler bulunmaktadır.

4 Aralık 2010 tarihli Radikal’de yayınlanan Wikileaks belgelerine ilişkin haberlerden bazıları sızıntının dünyada etkisini konu edinmiştir. Ancak gazetenin genel anlamda sergilediği AK Parti aleyhine olan tutumunu devam ettirerek, Wikileaks belgelerinde yer alan bilgileri kendi ideolojik süzgecinden geçirerek haberleştirme yoluna gittiği söylenebilir. “Aznar’dan Erdoğan’a Medeniyetler İttifakı eleştirisi” başlığıyla yazılan haberde İspanya eski Başkanı Jose Maria Aznar’ın Wikileaks belgelerinde yer alan Erdoğan’a yönelik eleştirileri yer almaktadır. Haberin spotunda “Erdoğan’ın Medeniyetler İttifakı’nı AB’ye giriş için kullandığı” şeklindeki Aznar’ın ifadeleri yer almaktadır. Bu durumda haberde Aznar’ın yaptığı birçok açıklamanın arasından “Başbakan Erdoğan’ın Türkiye’nin AB girişimine yardımcı olacağı umuduyla Medeniyetler İttifakı’nda etkin rol aldığı” açıklaması tematik açıdan ön plana çıkarılarak diğer bilgilerin üzerinde egemenlik sağlanmaya çalışılmıştır. Retoriksel anlatımın yanlılık üzerine kurulduğu haberde nesnellikten uzaklaşmıştır.

Aynı gün gazetede “Erdoğan: Olmayan şeyin belgesi de olmaz” şeklinde başlıklandırılarak bir haber yazılmıştır. Haberin spotunda Başbakan’ın başlıkta geçen sözleri yinelenmiştir. Haber ana metninde Başbakan’ın İsviçre’de hesabı olmadığına yönelik yaptığı konuşmalar yer almaktadır. Ancak tematik açıdan haberde ön plana çıkarılan anlam, Erdoğan’ın İsviçre’de hesabı yoktur yazısı isteyen Kılıçdaroğlu’na tepkisidir. Zira ara başlıkta yer alan “Kılıçdaroğlu’na Çattı” ifadeleriyle de bu anlam güçlendirilmiştir. Sözcük seçiminde “çattı”, “eleştirdi” gibi yaklaşımlar haberde Başbakan aleyhine yanlılık olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

Gazetenin aynı nüshasında Wikileaks belgelerindeki iddialarla ilgili haberler, iktidar ve muhalefet savaşı olarak kurgulanmaya devam edilmiştir. Bu savaşın muhalefet ayağı olan CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun sözleri “Kılıçdaroğlu’ndan Erdoğan’a jet yanıt” başlığıyla verilmiştir. Haberin spotunda Kılıçdaroğlu’nun Başbakan’a yönelik “iş bağırma kalsa biz senin sesini keseriz Sayın Başbakan” ifadeleri yer almaktadır. Haber tamamen Kılıçdaroğlu’nun açıklamalarına dayanmakta, muhabir ve editörün yorumunu içermemektedir. Tematik açıdan haberde “Erdoğan’ın mali sicilinin temiz olmadığı” ön plana çıkarılan anlamdır. Zira bu sözler haber metni içerisinde yinelenerek kalın puntuyla verilmiştir. Bu anlamda okuyucunun haberi okurken bu bilginin egemenliği doğrultusunda alımlamasının sağlanmaya çalışıldığını söy-

lemek mümkündür. Gazetecilik normları bakımından nesnel görünen haber, ideolojik bir yanlılık içermektedir.

5 Aralık 2010 tarihli Radikal’de Başbakan Erdoğan’ın Wikileaks belgeleriyle ilgili açıklamaları “Wikileaks Savaşı: Erdoğan, Kılıçdaroğlu’na Sivas’tan cevap verdi” şeklinde başlık yapılarak bir haber hazırlanmıştır. Haberin spotunda ise CHP’nin belgelere ilişkin gündeme taşıdığı iddialara Başbakan’ın verdiği cevaplar özetlenmiştir. Haber metni tematik açıdan incelendiğinde, “Başbakan’ın belgelerde geçen kendine yönelik iddiaları reddederek, ana muhalefet partisine yüklediği” ön plana çıkan temadır. Sadece durum bilgisinden oluşan bu haber, birincil tanımlayıcı olan Başbakan’ın değerlendirmelerinden oluşmaktadır ve yorum ya da yanlılık içermemektedir.

6 Aralık 2010 tarihli Radikal’de iktidar ve ana muhalefet partisi arasındaki Wikileaks belgeleriyle ilgili tartışmalarının muhalefet ayağı “CHP: Wikileaks’teki iddialar, Aşık Veysel’den şiir okuyarak giderilemez” başlığıyla haberleştirilmiştir. Haberin spotunda Başbakan’ın Wikileaks değerlendirmelerine yönelik, Batum’un getirdiği eleştiriler yer almaktadır. Haberde CHP Genel Sekreteri ve Parti Sözcüsü Süheyl Batum’un Wikileaks ve gündemdeki birçok konuyla ilgili değerlendirmelerine yer verilmiştir. Ancak tematik olarak başlık ve spotta Başbakan’ın Wikileaks değerlendirmelerine ilişkin Batum’un eleştirileri öne çıkarılarak diğer temalar üzerinde egemenlik kurması sağlanmıştır. Dolayısıyla haber yazımı itibarıyla yorum taşımasa da ana metnin içinden çıkarılan başlık ve spotun iktidar aleyhinde bir süzgeçten geçirilerek seçildiğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede haber okunduğunda, haber yapısının iktidar aleyhine bir yanlılık taşıdığı ortaya çıkmaktadır.

4.3.2. Yeni Şafak Gazetesinde Yayınlanan Haberlerin Söylem Analizi

Yeni Şafak gazetesinde belgelerin açıklandığı günden hemen bir sonraki gün olan 30 Kasım 2010 tarihinde konuya ilişkin toplam 3 haber yayınlanmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın “Eteklerinde ne var bir döksün” sözlerinin başlık olarak kullanıldığı haber, gazetenin birinci sayfasından verilmiştir. Alt başlık ve üst başlık kullanılmayan haberde Başbakan’ın Wikileaks belgelerinin ciddiyetinin şüpheli olduğu yönündeki değerlendirmeleri vurgulanmıştır. Haberin devamında belgelerde Başbakan için kullanılan “Mükemmeliyetçi, işkolik ve adil” nitelermeleri ara başlık olarak işlenmiştir. Böylelikle geleneksel habercilik normlarının ilkelerinden olan başlık ve ana metnin uyumunun ihlal edildiği gözlenmiştir. Zira başlığın birebir Başbakan için kullanılan olumlu sıfatlar kullanılarak oluşturulması, muhabir ya da editörün söylenenlere katılımının gös-

tergesidir. Haberin tematik yapı incelemesine göre ön plana çıkarılan tema, Wikileaks'in Türkiye'ye ilişkin yayınladığı belgelerde Başbakan Erdoğan için kullandığı olumlu nitelermelerdir. Haberde sadece duruma ilişkin bilgiler bulunduğu için arka plan bilgisi sunulmamıştır. Mikro incelemenin öğelerinden sentaktik yapıda cümlelere genellikle edilgen yapıda yer verildiği tespit edilmiştir. Lexical yapıda ise haberde, belgelerde sunulan Başbakan'la ilgili şahsi bilgiler "belirtildi" gibi kelimelerle işlenmiştir. Bu ifade şekli cümlede verilen bilgilere katılımın göstergesidir.

Gazetenin aynı nüshasında yayınlanan bir diğer haber "Bir avuç gürültücü elitist" başlığıyla sunulmuştur. Wikileaks sitesinin açıkladığı belgelerde CHP için kullanılan bu ifadenin haberin başlığına taşınması, bu söylemin tematik olarak haberde ön plana çıkan anlam olduğunu göstermektedir. Zira haberde belgede CHP için kullanılan "a bunch of elitist ankle-biters" ifadesinin başka hangi anlamlarda kullanıldığı da belirtilmiştir. Aynı zamanda bu anlamların tırnak içinde işlenmesi katılımın göstergesidir. Söz konusu anlamlar ise şu şekilde haber metni içerisine serpiştirilmiştir: "Çaylak okul çocukları, paçadan düşmeyen küçük köpek sürüsü, yeteneksiz ama hırçın futbolcu." Haber metni içerisinde bir diğer ön plana çıkarılan tema ise, CHP eski Genel Başkanı Deniz Baykal'ın Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a yönelttiği eleştirilerden, belgelerde "alışlagelmiş sızlanmalar" olarak isimlendirilmesidir. Bu haberin yorum kısmını yukarıda bahsi geçen İngilizce ifadenin çeşitli anlamlarının verilmesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede haber okunduğunda, haber yapısının muhalefet aleyhine bir yanlılık taşıdığı anlaşılmaktadır.

30 Kasım tarihli Yeni Şafak'ta yayınlanan bir başka haber ise, Wikileaks belgeleriyle ortaya atılan iddiaların uluslararası politik süreçte Türkiye'yi nasıl etkilediği yönündedir. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün belgelerle ilgili değerlendirmelerinden oluşan bir haberin başlığı, "Bunların hiçbiri kadim dostluklarımızı bozamaz" cümlesiyle verilmiştir. Soru cevap şeklinde yapılandırılan bu haberde tematik açıdan ön plana çıkan anlam Wikileaks belgelerinin dış ilişkileri zedelemeyeceğidir. Aynı zamanda haberde Gül'ün Türkiye'de yayınlanan haberleri "diplomatik dedikodu" olarak belirtilmiştir. Haber tamamen birincil tanımlayıcı olan Cumhurbaşkanı Gül'ün açıklamalarından oluşmuştur ve metin içerisinde muhabirin öznel yorumları gözlenmemiştir.

1 Aralık tarihli Yeni Şafak'ta gazetede Wikileaks belgelerini konu edinen 4 haber yayınlanmıştır. Başbakan'ın belgelere dair yaptığı değerlendirmeleri konu edinen haber "Amerika diplomatlarından bunun hesabını sormalı" başlığıyla gazetede büyük bir alanda sunulmuştur. Başbakan'ın belgelere ilişkin "yalan,

yanlış" şeklindeki değerlendirmesi vurgulanarak, CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'na yönelik söylediği "Wikileaks'in eteğindeki tüm taşları dökmesini ifşa etmişim. Ne yazık ki birileri benim kadar sabırlı olamadı. Onlar çok telaşlandı. Açıklanan çok az bilgiyi bir fırsat olarak görüp buradan hükümete nasıl saldırırız derdine düşmüş durumdalar" açıklamaları, haberde tematik olarak ön plana çıkarılan anlamdır. Alt başlık ve üst başlık kullanılmayan haberin spotunda olay özetlenmiştir. Haberin durum kısmı tamamen Başbakan'ın Wikileaks belgeleriyle ilgili değerlendirmelerden oluşmuştur. Bu anlamda yorum içeren ifadeler gözlenmemiştir. Ancak haberin retoriğinde Başbakan'ın konuşmalarından çıkarım yapılarak oluşturulan ara başlıkların tırnak içinde alıntı şeklinde verilmesi, muhabirin yorum katmaksızın olayı yorumladığının göstergesidir. Yine haberde kullanılan ara başlıklar Başbakan Erdoğan'ın ana muhalefet liderine belgelerle ilişkin verdiği cevaplar niteliğindedir: "Ben neyi ispat edeceğim? İsviçre bankalarında bir Allah kurusu param yok ki...", "Fitne çıkarmaya çalışmak diplomatik değildir", "Siyasette fırsatçılık, haksızlık en büyük hastalıktır", "Eleştiri yıkıcı değil, yapıcı olmalı" şeklindeki ara başlıklarla Başbakan'ın konuya ilişkin çok sayıda değerlendirmesine yer verilmiştir. Ayrıca Başbakan'ın yalan yanlış belgeleri manşetten, sürmanşetten yayınladığı şeklindeki açıklamaları gazetede "Medyaya da sesleniyorum" başlığıyla verilmiştir. Haberin retoriğinin Başbakan Erdoğan lehine kurulduğunu söylemek mümkündür.

Aynı gün gazetede yayınlanan bir diğer haberde, AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik'in, Wikileaks belgeleriyle ilgili yaptığı açıklamalara yer verilmiştir. "İsrail Wikileaks'ten son derece hoşnut" başlıklı haberde alt başlık ve üst başlık kullanılmamıştır. Haberin spotu ise giriş şeklinde işlenmiştir. Ancak başlıkta kullanılan bilgilerle, spotta kullanılan bilgiler birbiriyle ilgili değildir. Bu doğrultuda başlıkların haber metniyle ilişkili olmasını gerektiren gazetecilik normları göz ardı edilmiştir. Aynı zamanda haberin ana metninde de başlıkta bahsi geçen İsrail'le ilgili çok kısa bir paragraf yer almaktadır. Haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam, muhalefet liderlerinin belgelere dayanarak, Başbakan ve Ak Parti ile alakalı yaptıkları eleştirilerdir. Haber bilgilendirici açıklamalardan oluştuğu için arka plan bilgisi bulunmamaktadır. Haber Çelik'in açıklamalarından oluşmuştur ancak kimi açıklamalara muhabir dolaylı ifadeler kullanarak yer vermiştir. "Ak Parti'nin içine fesat sokma çabası", "Bohçacı dedikoduları" şeklinde verilen ara başlıkların tırnak içinde kullanımları ideolojik ve politik yanlılık içermektedir.

1 Aralık tarihli Yeni Şafak'ta, "Wikileaks'i kullanmayacak" başlıklı bir başka haber yer almaktadır. MHP lideri Devlet Bahçeli'nin nitelendirildiği bu haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam, Bahçeli'nin Wikileaks belgelerinde bahsi geçen Başbakan ve hükümet aleyhine yapılan iddiaları kullanmayacaklarına ilişkindir. "Wikileaks'i kullanmayacak" başlığının Bahçeli'nin ifadesi değil de yorum olarak sunulması, Bahçeli'yi "öteki" olarak işlemiştir. Bu anlamda gazete "biz", "onlar" şeklinde bir haber üretim aşamasından geçerek ideolojik olarak yapılandığı "biz" kavramını, hükümet yönünde değerlendirdiğini sergilemiştir. Yine bir başka haber "BDP: Belgeler sızdırma olabilir" başlığıyla, BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş'ın Wikileaks belgeleri yönündeki açıklamaları verilmiştir. Haberde belgelerin BDP'yi şok etmediği vurgulanmıştır. Birincil tanımlayıcı açıklamalarından oluşan bu haberde muhabirin öznel bir yorumuna rastlanmamıştır.

Gazetenin aynı nüshasında yer alan bir diğer haber ise "Kılıçdaroğlu: İddia Amerika'ya ait" başlığıyla verilmiştir. Üst başlık ve alt başlık kullanılmayan haberin spotunda ise haber ana metninin içeriği özetlenmiştir. Tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam, Kılıçdaroğlu'nun Başbakan Erdoğan'dan İsviçre bankalarından hesabı yoktur yazısı almasını talep etmesidir. Şematik inceleme açısından bakıldığında Kılıçdaroğlu'nun yaptığı açıklamalar ana metnin durum kısmını oluşturmuştur. Muhabirin metin içerisinde yorumu bulunmamaktadır. Ancak bu haberin, aynı sayfa içinde yer alan ana haberi dengelemek için yayımlandığını söylemek mümkündür. Ana haberde hükümetin ve bürokratların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu haberde ise muhalefetin görüşleri verilerek dengeleme çabası gösterilmiştir.

2 Aralık tarihli Yeni Şafak'da Wikileaks belgeleriyle ilgili 3 haber yayımlanmıştır. Bu haberlerden ikisi birinci sayfadan işlenmiştir. Başbakan'ın belgelerle ilgili açıklamalarından oluşan bir haber "İsviçre'de tek kurum yok" başlığıyla manşetten verilmiştir. Haberde kendisiyle ve hükümetle ilgili yapılan eleştirilere cevap veren Başbakan'ın bazı sözleri ara başlıklara taşınmıştır. "İftira atanlar alçaktır", "Abdestimden şüphem yok", "ABD'nin özrü yetmez" gibi başlıklar ön plana taşınarak birinci sayfadan verilmiştir. Tematik açıdan haberde ön plana çıkarılan anlam, Başbakan'ın muhalefeti ve bazı basın organlarının Wikileaks belgelerine sarılacak kadar fırsatçılıkla nitelendirdiği sert çıkışıdır. Haberde Başbakan'ın sözleri ara başlık olarak metnin içine yerleştirilmiştir. Haber metni uzun bir şekilde sunulmuş, Başbakan'ın belgelerle ilgili yorumları detaylı bir şekilde yazılmıştır. Ancak muhalif görüşlere yer verilmeyerek, sadece iktidar üzerinden kurulan bu haberin yanı sıra, gazetenin bu sayısında mu-

halefetin konuyla ilgili açıklamalarına yer verilmemiştir. Haberin retoriğinde ise Başbakan'ın lehine gelişen haber metninin inandırıcılığını artırmak için, abartma anlamı taşıyan kelimeler kullanılarak okuyucunun iyi özümsemesi sağlanmak istenmiştir.

Aynı gün yayınlanan "Wikileaks tuzağına Türkiye'de kimse düşmesin" başlıklı haberde, alt başlık ve üst başlık kullanılmamıştır. Cumhurbaşkanı Gül'ün belgelerle ilgili değerlendirmelerinden oluşan bu haberin spotu uzun cümlelerle sunulmuş, giriş yerine kullanılmıştır. Haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam, birtakım diplomatların merkezine aldığı belgelerdeki iddiaların arasında yanlış ve yakışsız olanlarında bulunmasıdır. Azerbaycan, İsrail ve orduyla ilgili yapılan değerlendirmeler daha sonra verilmekte ve tematik açıdan daha az önemli oldukları izlenimine yol açılmaktadır. Van Dijk'in haber söylem analizine göre, bazı temaların öne çıkarılması haberdeki nesnellik, dengelilik ve tarafsızlığı ortadan kaldırmaktadır. Şematik açıdan bakıldığında, bu bilgiler ana metnin durum kısmını oluşturmaktadır.

2 Aralık 2010 tarihinde yayınlanan bir diğer haber "Ak Parti uluslararası hukuk süreci araştırıyor" başlığında verilmiştir. Ak Parti Grup Başkanvekili Bekir Bozdağ'ın Wikileaks'te yayımlanan belgelerle ilgili hukuki süreci başlatmak için yapılan hazırlıkları açıkladığı bu haberde alt başlık ve üst başlık kullanılmamıştır. Başlıkta ise kullanılan ifadenin haber yazım kuralları açısından yanlış kurulmuş, anlatım bozukluğu olan bir cümle olduğu tespit edilmiştir. Belgelerin iftira olduğunun ve Başbakan'la ilgili söylenenlerin iftiranın en büyüğü ve ahlaksızlık olduğu Bozdağ'ın konuşmalarından ön plana çıkarılan temadır. Haber tamamen birincil kaynak açıklamalarından oluşmuştur. Ayrıca muhabirin öznel yorumuna rastlanmamıştır. Ancak haber başlığına ilişkin değerlendirmelerin haberin girişinde tek cümlede ifade edilmesinin ardından, haber ana metninin genellikle Bozdağ'ın Başbakan aleyhinde yapılan iddiaların ve ana muhalefet partisinin bu iddiaları içerdiği gözlenmiştir. Bu çerçevede haber başlığı haber ana metni ile uygun değildir.

3 Aralık tarihli Yeni Şafak'ta, Wikileaks belgeleriyle ilgili 2 haber yayınlanmıştır. Haberlerden birisi "Türkiye'nin gücüne artık herkes tanık" başlığıyla verilmiştir. Cumhurbaşkanı Gül'ün Wikileaks belgeleriyle ilgili değerlendirmelerinden oluşan bu haberde, AGİT zirvesine katılan 5-6 liderin "Türkiye'nin parlayan bir yıldız" olduğunu ifade etmeleri vurgulanmıştır. Tematik açıdan haberde ön plana çıkan anlam ise ülke içindeki sert tartışmaların, ülke dışını etkilemediğidir. Cumhurbaşkanı Gül'ün açıklamalarından oluşan haberin, ana metni ve başlığı aktif cümlelerden oluşmuştur. Şematik açıdan aktif kurulan

cümleler ve lexical çözülemeye göre aktif kullanılan kelimeler habere katılımın göstergesidir. Hükümet lehine anlamlandırılan haber okunduğunda, muhalefet Wikileaks belgelerine dayanarak iktidarı eleştirse de, iktidarın dış politikada olumlu gelişmeler gösterdiği anlamı çıkmaktadır. Zira bu düşünce “Mum dibine ışık vermez” ifadesiyle güçlendirilmek istenmiştir.

Gazetenin aynı nüshasında “ABD’li diplomatlara ‘dedikodu’ davası” başlıklı bir başka haber yayınlanmıştır. Haberde alt başlık ve üst başlık kullanılmamıştır. Spotta ise ana haber metni özetlenmiştir. Tematik inceleme açısından ön plana çıkarılan tema, Başbakan Erdoğan’ın, Wikileaks belgelerinde kendisi ve Ak Partili bakanlar hakkında çeşitli iddiaların altında imzası bulunan ABD’li diplomatlar hakkında dava açacak olmasıdır. Haberin kaynağı bulunmamakta, bilgiler yazılı bir belgeye dayandırılmamakta, ancak iddia şeklinde kurgulanmaktadır. Başlıkta kullanılan “dedikodu” ifadesinin turnak içinde verilmesi örtük bir yorum içermektedir. Herhangi bir kaynağa dayandırılmayan haber ana metninin muhabirin sübjektif değerlendirmelerinden ibaret olduğu görülmektedir.

4 Aralık tarihli Yeni Şafak’ta Wikileaks belgeleriyle ilgili toplam 2 haber yayınlanmıştır. Haberlerden birisi Wikileaks’in kurucusu Julian Assange’nin, Guardian gazetesinde yer alan açıklamalarından oluşmuştur. “Bay Sızıntı’dan hodri meydan” başlığıyla verilen bu haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan tema, Assange’nin ölüm tehditleri almasına rağmen yeni belgeler açıklayacağını belirtmesidir. Başlıkta kullanılan “bay sızıntı” ifadesi haberin retorikini oluşturmaktadır. Assange’nin The Guardian’ın internet sitesinde çevrimiçi olarak okuyucuların sorularını yanıtlamasını konu edinen bu haberde, yoruma rastlanmamıştır. Aynı gün gazetede bu haberin devamı niteliğinde verilen bir diğer haber ise “Paypal, Wikileaks’in bağış hesabını kapattı” başlığıyla sunulmuştur. Kısa bir metinden oluşan haberde alt başlık, üst başlık ve spot kullanılmamıştır. Ayrıca haberin kaynağı bulunmamakta, bilgiler yazılı bir belgeye dayandırılmamakta, ancak iddia şeklinde kurgulanmaktadır.

Gazetenin aynı nüshasında Başbakan Erdoğan’ın belgelerde kendine yönelik yapılan iddialara verdiği cevap kısa bir metinle haberleştirilmiştir. “Erdoğan: Olmayan şeyin belgesi olmaz” başlıklı bu haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam, muhalif partilerin Wikileaks belgelerine dayanarak Başbakan hakkındaki iddiaları gündeme taşımalarıdır. Başbakan’a yönelik eleştirileri gündeme taşımalarının “sığ, çapsız, vizyonsuz ve ufuksuz” bir siyasetin göstergesi olduğu haberde vurgulanmıştır. Haber okunduğunda muhalefetin aleyhine bir

anlam oluşmaktadır. Haber metni kısa olduğu için sentaktik ve lexical çözümlemeye örnek teşkil edecek bulgulara rastlanmamıştır.

5 Aralık 2010 tarihli Yeni Şafak'ta belgelere ilişkin 4 haber yayınlanmıştır. Başbakan'ın Wikileaks belgeleriyle ilgili muhalefete verdiği cevap "Aşık Veysel der ki: Aldanma cahilin kuru lafına" başlığıyla verilmiştir. Haberin girişinde Başbakan'ın Sivas'tan cevap verdiği belirtilerek, haberin ana metninde Sivas'ta bazı açılışlara katılacak olan Başbakan'ın "sevgi gösterileri" arasında açılışa katıldığı vurgulandı. Haberin ana metninde Başbakan'a ait açıklamalar alıntı yapılmadan yorum şeklinde oluşturulmuştur. Ayrıca haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan tema, Başbakan'a ilişkin muhalefetin yaptığı iddiaların suçlama olduğudur. Haber metninde açılışa ilişkin bilgiler sunulsa da, muhalefete ilişkin Başbakan'ın verdiği cevaplardan daha sonra verilmesi, bu bilgilerin daha az önemli olduğunun göstergesidir. Haber metni genel olarak kaynağa dayandırıl-sa da zaman zaman yorum içeren cümleler kullanılmıştır. Sentaktik açıdan incelendiğinde ise muhalefetin Başbakan'la ilgili Wikileaks belgelerine ilişkin yaptığı iddialar, muhabir tarafından "suçlama" olarak yorumlanmıştır. Ayrıca "suçlama" kelimesi haberin retorikini de oluşturmaktadır. Böylece yorumdan uzak bir dille yazılması gereken haber yazım kuralları ihlal edilmiştir.

Aynı gün gazetede yer alan bir başka haber "Arınç: ABD'li diplomatların raporları aptalca" başlığıyla verilmiştir. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın Wikileaks belgelerinde çıkan ABD'li diplomatların yazışmalarıyla ilgili "aptalca" şeklindeki yaptığı nitelendirme tematik açıdan haberde öne çıkarılan anlamdır. Ayrıca haberde öne çıkarılan bir başka tema ise Arınç'ın, söz konusu belgelerin ülkedeki Amerika düşmanlığın nedeni olarak göstermesidir. Lexical çözümleme açısından Arınç'ın belgelerle ilgili yaptığı birçok değerlendirmeden "aptal" ifadesinin başlığa taşınmasının, gazetenin ideolojisini yansıttığını söylemek mümkündür.

5 Aralık 2010 tarihinde gazetede yayınlanan bir başka haberse "Wikileaks geyikleri" başlığıyla verilmiştir. Haberin alt başlığında, Wikileaks'in siyasette espri konusu olmaya başladığına yönelik cümlelere yer verilmiştir. CHP İstanbul Milletvekili Mehmet Sevigen ve Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu arasında geçen Wikileaks belgelerine yönelik espri içeren bir diyalog tematik açıdan ön plana çıkarılan temadır. Ancak haberin girişinde yer alan Başbakan Erdoğan'ın belgelerde kendisi, partisi ve çalışma arkadaşlarına yönelik ifadeler nedeniyle Amerikalı diplomatlara yönelik hukuki süreçle ilgili komisyon oluşturma kararı verildiğinin belirtilmesi, sentaktik açıdan incelendiğinde haber metninde ardı ardına gelen cümle bölümlerinin birbiriyle ilişkisi

olmadığı gözlenmiştir. Aynı zamanda haberin retoriği öyküsel bir dille oluşturulmuştur. Bu bağlamda haberde yorum cümlelerine rastlanmıştır.

5 Aralık 2010 tarihli Yeni Şafak'ta yer alan bir başka haber, "Kılıçdaroğlu'ndan Başbakan'a çağrı" başlığıyla verilmiştir. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun açıklamalarından oluşan bu haber, gazetede aynı gün yer alan iktidara ilişkin haberleri dengelemek amacıyla verilmiştir. Haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam, Kılıçdaroğlu'nun Başbakan'dan İsviçre bankalarında hesabı yoktur yazısı istemesidir. Haberin tamamı Kılıçdaroğlu'nun belgelere ve Başbakan'a verdiği yanıtlardan oluşmuştur. Haber nesnel bir dille yazılmış, yoruma rastlanmamıştır.

6 Aralık 2010 tarihli Yeni Şafak'ta, Wikileaks belgeleriyle ilgili yayınlanan haber, ülke dışında belgelerin yansımalarından oluşmaktadır. "Wikileaks, teşekkür etti" başlıklı haberde, ABD Dışişleri Bakanlığı'nun gizli yazışmalarının yayınlanmasından ardından Wikileaks sitesinin saldırıya uğraması ve sonrasında 350 farklı siteden haberlerin yayınlanmaya devam etmesi üzerine, sitenin bir sosyal iletişim ağı üzerinden teşekkür etmesi haberde ön plana çıkarılan temadır. Haberin durum kısmının oluştuğu bu bilgilerde yoruma rastlanmamıştır. Haberde sentaktik, lexical ve retorik çözümlenmeleri açısından değerlendirilecek verilere rastlanmamıştır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, Van Dijk'in Haber Söylem Analizi yönteminden hareket ederek, Wikileaks belgelerinin; Radikal ve Yeni Şafak gazetelerinde yer alan haberlerde nasıl yapılandırıldıklarını, profesyonel haber ilkeleri ve ideolojik söylem unsurları bağlamında ortaya koymaya çalışmıştır. 30 Kasım 2010- 6 Aralık 2010 tarihleri arasında incelenen Yeni Şafak gazetesinin, Wikileaks belgesi ile ilgili yaklaşımının Radikal gazetesinden temelde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Yeni Şafak gazetesinin olaya ilişkin temel yaklaşımı, "Wikileaks belgelerinin ciddiye alınmayacak dedikodulardan ibaret olduğu ve belgelerde sunulan Başbakan ve Ak Partililerle ilgili iddiaların asılsız olduğu " şeklinde özetlenmektedir. "Belgelerin etkilerinin Türkiye'de hükümeti sürükleyecek derecede önem taşıdığı, iktidarla ilgili özellikle Başbakan'la hedef alan iddiaların gerçekliği ihtimalinin yüksek olduğu" görüşleri ise Radikal gazetesinin Wikileaks belgelerine ilişkin ana yaklaşımı olduğu gözlenmiştir.

Çalışmanın teorik kısmında belirtildiği gibi içerik ve anlam ideolojinin ifadesinde en açık söylem düzeyidir. Yine de bu ideolojinin anlambilimle sınırlı olduğu anlamına gelmez. Bir takım temel ideolojiler, metin ve konuşmanın çe-

şitli resmi yapılarını da etkileyebilir. Örneğin bir yan tümcecik ya da tümcecikğin biçimi, tartışmanın şekli, haber öyküsünün sırası ve manşetin büyüklüğü gibi (Dijk, 2003: 68). Çalışmada gazetelerin incelendiği süre kapsamında, söz konusu gazetelerde Wikileaks belgelerine ilişkin yapılandırılan haberin, gazetelerin temel ideolojileri doğrultusunda çerçeveselendirildiği tespit edilmiştir. Eş deyişle, Türkiye ile ilgili çok sayıda belgenin yer aldığı Wikileaks'ten gazeteler kendi ideolojileri doğrultusundaki bilgileri "seçerek" haber olarak sunmuştur. Ayrıca gazeteler çoğunlukla benimsedikleri görüşlerin aleyhinde olan kaynakları kullanmada son derece tedbirli davranarak, profesyonel habercilik normlarından olan tarafsızlık, dengelilik ve objektiflik ilkelerini önemli ölçüde ihlal etmişlerdir.

Yeni Şafak gazetesi, iktidar lehine bir tutum sergileyerek Wikileaks belgelerinde yer alan Başbakan'a dair olumlu ifadeleri ön plana çıkararak, Başbakan ve Ak Parti'ye muhalefet partilerinden gelen eleştirilere verilen cevapları haberleştirmiştir. Yapılan eleştirilere dair haberlere ise sınırlı sayıda haberde rastlanmıştır. Ayrıca bu eleştirileri çoğunlukla görmezden gelen gazete Wikileaks belgelerinde bahsi geçen dış politikalara ilişkin haberlere ağırlık vermiştir.

Radikal gazetesinin ise Wikileaks belgelerini konu edinen haberlerde, Yeni Şafak gazetesinin tam tersi bir ideolojik yapılanma sürecini benimsemiş olduğu gözlenmiştir. İktidar aleyhinde tutum sergileyen gazete, çoğunlukla muhalefet partilerin görüşlerine yer vermiştir. Ayrıca Wikileaks belgelerinin gazetede analiz edildiği süreç boyunca, haberlerin büyük bir kısmının ana muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun konuya ilişkin değerlendirmelerine dayandırılarak örtük yorum içeren ifadeler saptanmıştır.

Her iki gazetede Wikileaks belgelerini araçsallaştırarak ideolojik bir savaşın tarafları rolünü üstlenmişlerdir. Bu anlamda belgelerin ülkede yankı uyandırdığı zaman aralığında Radikal'in muhalefet, Yeni Şafak'ın ise iktidar partisinin yayın organı şeklinde habercilik yaptıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Analiz edilen gazetelerde olayla ilgili desteklenen bilgiler olumlu söylemlerle haberleştirilirken, desteklenmeyenlere bilgilere ise yer vermeme ya da kamuoyunun dikkatinden kaçırarak bir çerçevede sunma yolları tercih edilmiştir. Yine haber metinlerinde desteklenen ideolojinin doğruluğunu kanıtlamak için aynı ideolojiye sahip uzman ya da siyasilerin görüşlerine yer verilerek, herkesin aynı görüşte olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu tarz kaygılarla verilen haberlerin farklı görüşlere eşit ölçüde yer vermedikleri göz önünde bulundurulduğunda nesnellikten uzak olduklarını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak gazetelerin yapması gereken işlevi kamuyu aydınlatma ve bilgilendirme görevi olduğundan, verdikleri haberler için “iyidir/ kötüdür” tartışmasına girmek yerine “yeterli/ yetersiz” değerlendirmesini yapmak daha yerinde bir karardır (Tokgöz, 1985: 46). Bu bağlamda çalışma kapsamında incelenen gazetelere profesyonel habercilik kodları açısından bakıldığında yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Birincil işlevi bilgilendirmek olan gazeteler ve gazetecilik mesleği günümüzde hakikat ve nesnellikten uzak olmaları bakımından eleştirilerek güvenilirliklerini büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu nedenle muhabir, editör, haber müdürleri ya da haber kuruluşlarının daha dikkatli bir haber dili kullanması ve haber yerine hüküm veren ifadelerden uzak her bilgiyi yayınlamadan önce belli bir ideolojik süzgeçten geçirmenin yerine profesyonellik süzgeçlerinden geçirerek topluma ulaştırmaları gerekmektedir. Böylelikle gazeteler, olayların çözümüne olumlu katkıda bulunacakları gibi okuyucular nezdinde de güvenilirliklerinin sağlanmasını sağlayabilirler. ©

KAYNAKLAR

- Arık, Bilal (2006), "Pınar Altuğ Olayı Bağlamında Çapraz Tekelleşmenin Habere Etkisi", *İletişim Yazıları*, Konya: Tablet Yayınevi, s. 40-63.
- Arık, Bilal (2009), "İnsan ve Toplumunu Bir Arada Düşünmedikçe Popüler Kültürü Tartışamayız", *Medya ve Popüler Kültür Eleştirel Bir Yaklaşım*, Der: E. Karakoç, Konya: Literatürk, s. 1-30.
- Atabek, Nejdet (1992), "Kuramcılara Göre Anlatı", *Kurgu Dergisi*, Sayı:11, s. 339-347.
- Coward, Rosalind ve Ellis, John (2008), *Dil ve Maddecilik*, Çev: V. Kılınç, İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Çaplı, Bülent (2002), *Medya ve Etik*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Çulhaoğlu, Metin (1998), *İdeolojiler Alanı ve Türkiye Örneği*, Ankara: Öteki Yayınevi,
- Devran, Yusuf (2010), *Haber Söylemi ve İdeoloji*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Dursun, Çiler (2001), *TV Haberlerinde İdeoloji*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Eagleton, Terry (2005), *İdeoloji*, 2. Baskı, Çev: M. Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fairclough, Norman (2003), "Dil ve İdeoloji", *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*, Çev: B. Çoban, Edt: B. Çoban ve Z. Özarslan, s. 155- 173, İstanbul: Su Yayınları.
- Fairclough, Norman ve Graham, Phil (2003), "Eleştirel Söylem Çözümlemecisi Olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve Küresel Sermayenin Eleştirisi İle Bağlantısı", *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*, Der: B. Çoban ve Z. Özarslan, İstanbul: Su Yayınları. s. 185-245.
- Fiske, John (2003), *İletişim Çalışmalarına Giriş*, 2. Baskı, Çev: S. İrvan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Girgin, Atilla (2000), *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i*, İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- İnal, Ayşe (1996), *Haberi Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İlgin, Leyla (2003), "Söylem ve İdeoloji", *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*, Der: B. Çoban ve Z. Özarslan, Çev: N. Ateş, İstanbul: Su Yayınları, s. 285-299.
- İnceoğlu, G. Yasemin ve Çomak, A. Nebahat (2009), "Teun A. Van Dijk", *Metin Çözümlemeleri*, Der: Y.G. İnceoğlu ve N. A. Çomak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 19-83.
- Keskin, E. Zerrin (2004), "Türkiye'de Haber İncelemelerinde Van Dijk Yöntemi", *Haber Hakikat ve İktidar ilişkisi*, Der: Ç. Dursun, s. 391-407, Ankara: Kesit Tanıtım.

- Kula, Nesrin (2002), "Gazetelerde Yeralan Polise Yönelik Haberlerdeki Söylemsel Boyutlar: Gaffar Okkan Suikastı Örnek olayı", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 4(1-2), s. 188-204.
- Lull, James (2001), *Medya İletişim Kültürü*, Çev: N. Güngör, Ankara: Vadi Yayınları.
- Oskay, Ünsal (2000), *Tek Kişilik Haçlı Seferleri*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Oya Tokgöz (1985). "Türk Gazetelerinde Siyasal Şiddet (1975-1980)", *Kitle İletişim Araçları ve Şiddet*, Hürriyet Vakfı 1985 yılı 8.Seminer Tutanakları, s. 43-47.
- Philip, Mark (1997), "Michel Foucault", *Çağdaş Temel Kuramlar*, Çev: A. Demirhan, Der: S. Quentin, Ankara: Vadi yayınları, s. 90-110,
- Rigel, Nurdoğan (2000), *İleti Tasarımında Haber*, İstanbul: Der Yayınları.
- Schneider, Wolf Ve Reue, P. J. (2000), *Gazetecinin El Kitabı*, Çev: I. Aygün, Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.
- Schlapp, Hermann (2000), *Gazeteciliğe Giriş: Mesleğe Yönelik Ders Kitabı*, Çev: I. Aygün, Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.
- Shoemaker, Pamela ve Reese, S. D. (2002), "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi" *Medya Kültür Siyaset*, Der: S. İrvan, Ankara: Alp Yayınevi, s. 127-181.
- Sholle, J. David (1994), "Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye" *Medya, İktidar, İdeoloji*, Der. ve Çev: M. Küçük, Ankara: Ark Yayınları, s. 211-249.
- Sözen, Edibe (1999), *Söylem*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Stevenson, Nick (2008), *Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*, (Çev: Göze Orhan ve Barış Engin Aksoy). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Şeker, Mustafa (2003), "Haber Söylemi İçinde Yapılandırılmış Örtülü Nesnellik Halleri" *Selçuk İletişim Dergisi*, s. 100-113, Cilt:2, Sayı: 4.
- Timisi, Nilüfer (2003), *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Toruk, İbrahim (2008), *Gutenberg'den Dijital Çağa Gazetecilik*, Konya: Literatürk.
- Van Dijk, Teun (1988), *News As Discourse*, Lawrence Earlbaum Associates Publication, New Jersey.
- Van Dijk, Teun (2003), "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*, Der: B. Çoban ve Z. Özarslan, Çev: N. Ateş, İstanbul: Su Yayınları, s. 13-113.
- Van Dijk, Teun (2005), "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", *Medya, İktidar, İdeoloji*, 3. Baskı, Der. ve Çev: M. Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, s. 315-377.

Williams, Raymond (1990). *Marksizm ve Edebiyat*, Çev: E. Tarım, İstanbul: Adam Yayınları.

Yüksel, Erkan ve Gürçan, H. İbrahim (2001), *Habercinin El Rehberi: Soru ve Örneklerle Haber Toplama ve Yazma Kural ve Teknikleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.